

Mate karawaka, mate repe pupuhi, me te karawaka Tiamana

Kaupapa Ārainga Mate Motuhake

Whakahaumarutia tāu tamaiti ināiane i te mate karawaka,
te mate repe pupuhi, me te karawaka Tiamana

Puka Whakaaetanga Waitohua, ka whakahoki ai i te puka ki te kura.



Te reo Māori

immunise

their best protection

Te Puka Whakaaetanga Rongoā Āraimate MMR

I hapa i te tokomaha o ngā rangatahi te whiwhi ārainga mate mō te karawaka, te mate repe pupuhi, me te karawaka Tiamana i a rātou e tamariki ana. Kia āraia ai ngā pānga ā muri ake nei, ka tukuna ki ngā ākongā tētahi rongoā āraimate KOREUTU i te kura kia haumarutia ai rātou i te mate karawaka, te mate repe pupuhi, me te karawaka Tiamana.

Ka tuku mōhiohio tēnei puka ki a koe mō te rongoā āraimate mate karawaka, mate repe pupuhi, me te karawaka Tiamana (MMR), me te tono hoki i tō whakaaetanga kia āraia tāu tamaiti i te kura.

Whakakīngia te puka whakaae motuhake, kātahi whakahokia ki te kura.

He aha kē te mate karawaka, te mate repe pupuhi, me te karawaka Tiamana?

He huaketo hopuhopu rawa te **mate karawaka**. I mua i te whakapūmauatanga o te hoatu ārainga mate i Aotearoa nei, i pāngia te nuinga o ngā tamariki e te mate karawaka i tētahi wā. Ko tā te mate karawaka he whakaputa i te kōpukupuku, te tino kirikā, te ihu hūpē, te maremare, me ngā karu mamae, wāiwai hoki. Ina pāngia kinotia te tangata ko te pūkahu kakā, te kakātanga o te roro (te pupuhi i te roro), te torohī, me te mate rawa i ētahi wā ruarua noa iho ko ngā mutunga iho.

He huaketo te pūtake o te **mate repe pupuhi**, ā, ka horapa mā te hau takiwā. Mā te mate repe pupuhi ka puta mai te karawaka, te upoko ānini, me te pupuhi haere o ngā repe huri noa i te kanohi. Ki ngā tāne, ko tā te mate repe pupuhi he whakaputa i te pupuhi ki ngā raho, ā, he wā anō ko te pukupā te mutunga iho. I ētahi wā ko te mate repe pupuhi te pūtake o te mate kiriuhi ua kakā, me te kakātanga o te roro (ko te pupuhi i te roro).

Me noho ngā tamariki kāore anō kia werohia ki te rongoā āraimate, ā, kua pā pea ki te tangata whai mate karawaka, mate repe pupuhi rānei, ki te kāinga mō tae atu ki te kotahi marama.

I te nuinga o te wā, he huaketo ngāwari te **karawaka Tiamana**. Koia te pūtake o te kōpukupuku, te kirikā, me ngā repe pupuhi i ngā tamariki. He mea mōrearea rawa ki ngā wāhine hapū i te mea ka pā mai pea te turi, te kāpō, me te mate roro ki te kukune.

Me pēhea tāu tamaiti e noho haumaru ai?

Ko te whakamaru pai rawa ko ngā werohanga e rua ki te āraimate MMR, tērā ka pare i te mate karawaka, te mate repe pupuhi, me te karawaka Tiamana. Ka mahi te ārainga mate mā te whakarite kia hanga paturopi te tinana ki te whawhai i ēnei mate.

Ki te pāngia tētahi tangata kua whiwhi rongoā ārainga mate e tētahi o ēnei mate, ka whawhai ngā paturopi i ōna toto ki ēnei huaketo, me te pare i a ia kia kore ai e poka.

Me whiwhi koe i ngā werohanga e rua o te rongoā MMR kia noho haumaru.

He pēhea te tōtika o te rongoā āraimate MMR?

Ka whakahaumarutia te 99% o ngā tāngata i te mate karawaka, me te karawaka Tiamana, me te 85% o ngā tāngata i te mate repe pupuhi mā ngā werohanga e rua ki te rongoā āraimate. Ka māuiui haere pea te tokoiti o ngā tāngata kua whiwhi i te rongoā ārainga mate. Ina pērā, i te nuinga o te wā, he māuiuitanga ngāwari ake i tō ngā tāngata kāore anō kia whiwhi i te rongoā āraimate.

He pēhea te haumaru o te rongoā āraimate?

He rawe te haumarutanga o te rongoā āraimate moroki noa nei, ā, kua whakaratohia i Aotearoa mai rā anō i te tau 1990. Mō tētahi rārangi o ngā pānga ka taea, tirohia te wāhanga pānga noa.

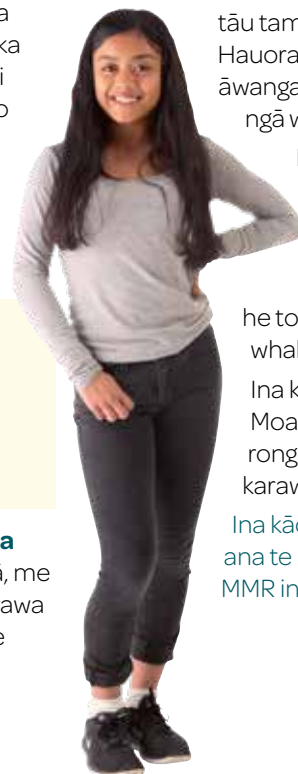
Me whiwhi rongoā āraimate a wai?

Ina kāore koe e mōhio ana mēnā kua rua ngā werohanga o tāu tamaiti ki te rongoā āraimate, e tūtohu ana te Manatū Hauora kia werohia ki te rongoā āraimate. Horekau he āwangawanga haumarutanga ina whiwhi koe neke atu i te rua ngā werohanga ki te rongoā āraimate.

Kua whakaratohia ki te nuinga o ngā tamariki neke atu i te kotahi te werohanga i te iti rawa ki te rongoā MMR i te nohinohitanga. Heoti, nā ngā pononitanga ki te Rārangi Āraimate i te tau 2001 me ngā pūnaha whakamaumahara ngoikore ake i mua i te tau 2005 he tokomaha pea ngā taiohi, me ngā rangatahi kāore e whakahaumaru katoatia ana.

Ina kua toro koe mai i tāwāhi, mai hoki i ngā Motu o Te Moananui-a-Kiwa, kua whāngaitia pea koe ki ētahi atu rongoā āraimate rerekē tērā kāore koe e pare i te mate karawaka, te mate repe pupuhi, me te karawaka Tiamana.

Ina kāore koe e mōhio, tē taea rānei te kite pūkete, e tūtohu ana te Manatū Hauora kia werohia koe ki te rongoā āraimate MMR ināianei.



Āwhina mai ki te whakakore i te hora o te mate karawaka, te mate repe pupuhi, me te karawaka Tiamana i tō tātou hapori - whakakāngia ka whakahoki ai i te puka whakaaetanga ki te kura i tēnei rā!

Ngā pānga noa

Mō ngā ārainga mate katoa, ka mamae pea te ringa o tāu tamaiti, ka pā mai te kirikā, te mamae, te pupuhi rānei ki te wāhi o te peke i werohia.

Ka pāngia e ngā tamariki iti iho i te 1 i roto i te 10 ki tētahi pānga ngāwari i te takiwā o te 5 ki te 12 ngā rā ā muri i te wero, pērā i te karawaka ngāwari, te kōpukupuku, ngā repe pupuhi rānei.

Arā atu anō ngā pānga ka puta i te rā tuatahi, i ngā rā e rua rānei whai muri i te werohanga:

- he upoko ānini
- he karawaka (ka pūwera)
- he whakapairuaki (kei te māuiui)
- ka hemo, ka āmai (ka pōātinitini); mā te kai pea i te parakuihi nui, te tina nui rānei ā mua i te ārainga mate ka ārai pea i te hemo, i te āmaimai rānei
- he hūhi (kei te māuiui haere, kei te mamae).

He pānga pāwera kino te anaphylaxis ka taka mai ahakoa he aha te momo kano ārai mate. Me tino uaua ka pā mai, ki te tata ki te tokotoru ngā tāngata i ia miriona kua whiwhi i te rongoā āraimate, ā, he rite tonu te puta mai i ngā meneti tata tonu ā muri ake i te whakararanga. E mōhio ana ngā kaiwhakarato katoa ki te mahi tika ina pā mai tēnei momo āhuatanga. Ka tiakina tāu tamaiti mō te 20 meneti ā muri i ia werohanga ki te rongoā ārainga mate. He tikanga māori tēnei whai muri i ngā ārainga mate katoa.

Ka hoatu kōrero āwhina anō hoki te kaiwhakarato ārainga mate ki tāu tamaiti mō ngā mea me mahi ā muri i te ārainga mate.

E wātea mahi ana ngā mōhiohio anō e pā ana ki ngā pānga onge noa ki www.medsafe.govt.nz.

He iti iho te tūponotanga o te pānga mai o tētahi āhuatanga kino i te tūponotanga o te pānga o tētahi wharatanga pūmau ki tāu tamaiti nā aua māuiuitanga.

Ki te puta ētahi tohumate rerekē, taumaha rānei ki tō tamaiti ā muri mai i tana whiwhi rongoā ārainga mate, me whakapā atu ki tō tākuta, tō nēhi hauora tūmatanui rānei. Ka āhei koe te waea koreutu atu ki a Healthline ki 0800 611 116 ahakoa te wā, 24 ngā hāora ia rā, 7 ngā rā ia wiki.

Me pūrongo atu ngā mātanga hauora i ngā pānga ka puta ā muri i te werohanga ārainga mate ki te Centre for Adverse Reactions Monitoring (CARM). Ka āhei hoki koe te pūrongo tōtika atu ki a rātou mā te paetukutuku (www.otago.ac.nz/carm).



Ko wai te hunga me kua e whiwhi rongoā ārainga mate?

He tino tokoiti ngā tamariki kāore e pai kia whiwhi ārainga mate. Kōrero ki tō tākuta, tō mātanga, tō nēhi rānei ā mua i te waitohu i te puka nei mēnā e pā ana tētahi o ēnei ki tō tamaiti:

- kua whiwhi pānga pāwera i mua nā tētahi rongoā āraimate
- e maimoatia ana mō te mate pukupuku, mō tētahi atu māuiuitanga taumaha rānei
- kua whiwhi ia i tētahi whakatōnga toto, ētahi atu hua toto, i te tau kua taha ake nei.

Kore rawa te rongoā āraimate MMR e tūtohutia ana i te hapūtanga.

Ka taea tonu ngā tamariki he mate huangō, mate pāwera o rātou, e whakaora ana rānei i tētahi mate pēnei i te maremare noa iho, te whiwhi i te rongoā āraimate.

Ka pēhea te whakarato i te rongoā āraimate?

Ka werohia te rongoā āraimate MMR ki te peke. Ka whakaratohia tae atu ki ngā werohanga rongoā e rua i te kura. Ka whakamōhiohia koe e tō kura hei te wā me whiwhi i te rongoā tuarua.

Ka āhei au te haere ki hea atu anō kia whiwhi rongoā āraimate ai tāku tamaiti?

Kua wātea koreutu mai te rongoā ārainga mate MMR i ngā tākuta ā-whānau, i ētahi whare rongoā (ina 16 tau, neke atu rānei te pakeke), me ngā pokapū hauora ā-rohe. Mēnā ka huri ō whakaaro mō tā tō tamaiti whiwhi rongoā āraimate i te kura, whakapā tōtika atu ki te nēhi kura.

Whiwhi rongoā ārainga mate i te kura, i tō tākuta ā-whānau rānei.

Ki hea au tiki mōhiohio atu anō?

- Kōrero ki tō tākuta ā-whānau, tō nēhi rānei.
- Toroa a <http://www.health.govt.nz/immunisation>
- Kia whiwhi mōhiohio hangarau e pā ana ki te rongoā āraimate, rapua te “MMR”, te “Priorix” rānei ki www.medsafe.govt.nz
- Waea koreutu ki **0800 IMMUNE (0800 466 863)**
- Whakapā tōtika atu ki te nēhi ā-kura ina hiahia koe ki ētahi atu mōhiohio mō te whakakī i te Puka Whakaaetanga Matua, ina hiahia rānei ki ngā mōhiohio i reo kē atu.

Ngā motika kiritaki

E hāngai ana te Tikanga o ngā Motika Kiritaki ki ngā Ratonga Hauora me te Hauātanga ki te katoa o ngā ratonga hauora, hauātanga rānei i Aotearoa. Kia whai mōhiohio atu anō, toroa a www.hdc.org.nz waea rānei ki **0800 555 050**.

Tūmataitinga

Tērā pea kua whakaratohia e ngā kura ētahi mōhiohio pēnei i ngā ingoa o ngā ākongā, ngā tau rūma, ngā rā whānau, te wāhi noho me ngā mātāwaka. Tōna tikanga kua whakamōhiohia koe e tō kura i mua kē i te mahi i tēnei. Ka whakamahia ēnei mōhiohio, me ērā atu ka tukuna atu e koe ki te Puka Whakaaetanga Matua, ki te āwhina i te whakahaeretanga o tēnei kaupapa ārainga mate. Ka tuhia ngā mōhiohio mai i te puka whakaaetanga, me ngā taipitopito o ia ārainga mate kua whakaratohia, kua whakakorengia rānei (kāore e whakaaetia) e tō poari hauora ā-rohe. Ka tukuna ētahi mōhiohio ki te Rēhita Ārainga Mate ā-Motu.

He pātengi raraunga ā-motu te Rēhita Ārainga Mate ā-Motu, e puritia ana e Te Manatū Hauora, ko tāna he tuhi i ngā rongoā ārainga mate i tukuna i Aotearoa.

E tiakina ana ēnei mōhiohio e te Tikanga Tūmataitinga Mōhiohio Hauora. Ka kitea, whakamahia, panonihia rānei e ngā mātanga hauora whaimana anake. Heoti, ka āhei koe te titiro ki ngā mōhiohio a tō tamaiti me te whakatika i ngā taipitopito katoa. Ki te hiahia koe ki te mahi i tēnei, whakapā atu ki tō nēhi hauora tūmatanui, tō tākuta, tō pokapū hauora rānei.

Ka whakamahia ēnei mōhiohio e ngā nēhi hauora tūmatanui:

- hei whakapā atu ki tō tākuta, pokapū hauora rānei, kia mōhio ai ko ēhea ngā ārainga mate i tukuna ki tō tamaiti
- mēnā he raruraru mate kei tō tamaiti
- ki te whakamōhio atu i te kura mēnā i werohia tō tamaiti ki te ārainga mate, kāore rānei
- ki te aromātai i tēnei kaupapa ārainga mate me te whakamahere kaupapa mō muri ake
- te tuku rānei i tō tamaiti ki tō tākuta, ki tō nēhi rānei mō te ārainga mate mēnā kāore ia i whiwhi i te kura.

Ka whakamahia pea ngā mōhiohio kāore e tautohu i te tangata mā ngā take rangahau, ki te whakamahere rānei i ngā ratonga hōu.

Mō ētahi atu mōhiohio mō te tiritiri rārangi ingoa o ngā kura, te noho matatapu me te whakamahi mōhiohio, tirohia ngā kaupapahere tūmataiti a tō poari hauora ā-rohe. Ina he pātai āu mō te tūmataiti, ka āhei te imēra ki enquiries@privacy.org.nz, waea atu koreutu rānei ki Te Mana Mātāpono Matatapu i 0800 803 909.

Ngā taipitopito whakapā a te nēhi:

He puka whakaae tēnei hei tūtohu mēnā **KEI TE HIAHIA KOE** tērā rānei **KAORE KOE I TE HIAHIA** kia tukuna atu te rongoā āraimate MMR ki tāu tamaiti i te kura

Mēnā ko te tekau mā ono neke atu rānei ōu tau māu anō tēnei puka e whakakī.

Tēnā whakakīia nei tēnei puka whakaae, tīhaetia, ka whakahoki ai ki te kura.

Mēnā kei te HIAHIA koe kia tukuna atu te rongoā āraimate MMR ki tāu tamaiti, tēnā whakakīia nei te katoa o **Wāhanga**



Mēnā KĀORE koe i te HIAHIA kia tukuna atu te rongoā āraimate MMR ki tāu tamaiti, tēnā whakakīia nei te **Wāhanga**



A

Wāhanga A1 – Āe, kei te hiahia au kia tukuna atu te rongoā āraimate MMR ki tāku tamaiti i te kura

Ngā mōhiohio whaiaro o tāu tamaiti

Kura:

Nama, ingoa rānei o te Akomanga:

Ingoa whānau:

Ingoa tuatahi:

Ētahi atu ingoa:

Rā whānau o tāu tamaiti:

Ētahi atu ingoa whānau kua whakamahia kētia e tāu tamaiti:

Ko tāu tamaiti he:

Tāne Wahine Hunga Irahuhua

Wāhi noho:

Tātai poutāpeta:

Waea: (ao)

(ahiahi pō)

(waea pūkoro)

Īmēra (Tukuna mēnā noa e pai ana ki a koe kia whakapāngia koe e mātou mā te imēra):

Ko tēhea te tino mātāwaka o tāu tamaiti? (Ka taea te tohu te neke atu i te kotahi.)

Pākehā Māori Hāmoa Māori nō te Kuki Airani Tonga Niue Hainamana Īnia

Tētahi atu (pērā i te Tatimana, Hapanihi, Tokerau) tēnā whākina:

Wāhanga A2 – Te hītori rongoā o tāu tamaiti

Ingoa o te tākuta:

Nama NHI* (mēnā e mōhiohia ana):

Ingoa o te Whare Hauora:

Nama waea o te Whare Hauora:

Wāhinoho o te Whare Hauora

* Ko te nama NHI (National Health Index) he nama ahurei i hoatu ki ia tangata, ki ia tangata e āhei nei i ngā ratonga hauora kua utua tūmatanuitia i Aotearoa.

Kua pāngia kētia ia e tētahi pānga kino whai muri i tētahi rongoā āraimate?

Āe Kāo

Mēnā āe, tēnā kōrerotia te āhua:

He māuiuitanga kino ōna?

Hei tauira: he momo toto tepekore, ko te mate hukihuki, ko te huaketo ārai-kore HIV, ko te mate pukupuku.

Āe Kāo

Mēnā āe, tēnā kōrerotia te āhua:

Kua mate pāwera kino ia ki ētahi kai, ki ētahi rongoā rānei?

Āe Kāo

Mēnā āe, tēnā kōrerotia te āhua:

E riterite tonu ana tāna kai rongoā?

Āe Kāo

Mēnā āe, tēnā whakarārangitia:

Wāhanga A3 – Whakapuakitanga

E whakatūtu ana au ko taku hiahia kia tukuna atu te rongoā āraimate MMR ki tāku tamaiti i te kura.

Tēnā tohua tētahi

Ko au: Te māmā Te pāpā Te kaitiaki Tekau mā ono neke atu rānei ōku tau, ā, ka whakaae au mōku ake

Ō ingoa katoa:

Tō mokotā:

Rā o te whakaaetanga:
(rā / marama / tau)

I te ao, he ingoa hoapā whawhati tata:

I te ao, he nama waea whawhati tata:

Ngā mihi. Tēnā whakahokia tēnei puka whakaae ki te kura.

Ka whakapā atu pea te nēhi hauora tūmatanui ki a koe mēnā he pātai āna mō ngā pārongo i tukuna e koe i tēnei puka.

B

Wāhanga B – Kāo, kāore au i te hiahia kia tukuna atu te rongoā āraimate MMR ki tāku tamaiti i te kura

Ngā mōhiohio whaiaro o tāu tamaiti / Whakapuakitanga

Kura:

Nama, ingoa rānei o te Akomanga:

Ingoa whānau:

Ingoa tuatahi:

Ētahi atu ingoa:

Rā whānau o tāu tamaiti:

Ko tēhea te tino mātāwaka o tāu tamaiti? (Ka taea te tohu te neke atu i te kotahi.)

Pākehā

Māori

Hāmoa

Māori nō te Kuki Airani

Tonga

Niue

Hainamana

Īnia

Tētahi atu (pērā i te Tatimana, Hapanihi, Tokerau):

Ko tāu tamaiti he:

Tāne

Wahine

Hunga Irahuhua

Ingoa o te tākuta:

Nama NHI (mēnā e mōhiotia ana):

Ingoa o te Whare hauora:

Nama waea o te Whare hauora:

Kāo, kāore au i te hiahia kia tukuna atu te rongoā āraimate MMR (he pūwero) ki tāku tamaiti i te kura.

He aha ngā take i whakanau ai koe i te rongoā āraimate

Māku e hari tāku tamaiti ki te tākuta ā-whānau, ki tētahi atu ratonga hauora rānei ki te whiwhi rongoā āraimate

Kua whiwhi kē tāku tamaiti i ngā rongoā āraimate MMR e rua

Kāore au e whakaae ana ki te tuku rongoā āraimate

Tētahi atu

Tēnā tohua tētahi

Ko au: Te māmā Te pāpā Te kaitiaki Tekau mā ono neke atu rānei ōku tau, ā, ka whakaae au mōku ake

Ō ingoa katoa:

Tō mokotā:

Rā (rā / marama / tau):

Ngā mihi. Tēnā whakahokia tēnei puka whakaae ki te kura.

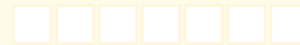
Mā te whakahokia ka mōhio ai te nēhi kāore i te hiahia koe kia tukuna te rongoā āraimate i te kura, ā, kāore he hiahia ōna ki te whakapā atu i a koe.

Ka tukuna pea te rongoā āraimate e tōu tākuta ā-whānau ā tōna wā.

Rēhita Ārainga Mate ā-Motu

Kua tuhia ngā rongoā āraimate i te Rēhita Ārainga Mate ā-Motu e mōhio ai ngā ngaio hauora kua whakaaetia he aha ngā rongoā āraimate kua tukuna. Tērā te āwhina ki te tautohu i ngā tāngata e tika ai te wā mō ngā rongoā āraimate, i ngā tāngata rānei kua mahue. Mō ētahi atu pārongo, tirohia te wāhanga mō te Tūmataiti.

Mēnā kāore koe i te hiahia kia tuhia te rongoā āraimate a tāu tamaiti i te Rēhita Ārainga Mate ā-Motu, tēnā whakamōhiotia te nēhi hauora tūmatanui. Mēnā ka pērā, e kore e taea tō tākuta e āhei ki ngā mauhanga rongoā āraimate a tāu tamaiti. Ka tiakina tonutia e te rēhita ko te nama NHI, ko te rā whānau, ko te poari ā-rohe me ngā mauhanga o ētahi atu rongoā āraimate i tukuna kētia.



Ingoa o te Ākonga

Te Rongoā Āraimate i tukuna

MMR pota tuatahi:

Rā (rā / marama / tau):

Nama tira:

Rā mōnehu (rā / marama / tau):

Whakawaimeha:

Rā mōnehu (rā / marama / tau):

Te wāhi i werohia:

Te ua pokohiwi matau

Te ua pokohiwi mauī

Te tāima:

Mokotā o te kaiwhakarato rongoa āraimate:

Ingoa o te kaiwhakarato rongoa āraimate:

MMR pota tuarua:

Rā (rā / marama / tau):

Nama tira:

Rā mōnehu (rā / marama / tau):

Whakawaimeha:

Rā mōnehu (rā / marama / tau):

Te wāhi i werohia:

Te ua pokohiwi matau

Te ua pokohiwi mauī

Te tāima:

Mokotā o te kaiwhakarato rongoa āraimate:

Ingoa o te kaiwhakarato rongoa āraimate:

Kāore i tukuna te rongoa āraimate / kua whakaritea anō he wā

Whai tuatahi:

Rā (rā / marama / tau):

Te take kāore i werohia:

 Kua kōwhiritia ki te toro atu ki te tākuta Kua whiwhi MMR kē te ākonga E matangaro ana te ākonga Kāore i pai kia whiwhi rongoa āraimate E māuiui ana te ākonga Nā te ākonga te rongoa āraimate i whakanau Kua whakakorengia te whakaaetanga Kua hūnuku

Tētahi atu:

Mokotā o te Kaiwhakarato Rongoa Āraimate / Kaiwhakahaere:

Ingoa o te Kaiwhakarato Rongoa Āraimate / Kaiwhakahaere:

Whai tuarua:

Rā (rā / marama / tau):

Te take kāore i werohia:

 Kua kōwhiritia ki te toro atu ki te tākuta Kua whiwhi MMR kē te ākonga E matangaro ana te ākonga Kāore i pai kia whiwhi rongoa āraimate E māuiui ana te ākonga Nā te ākonga te rongoa āraimate i whakanau Kua whakakorengia te whakaaetanga Kua hūnuku

Tētahi atu:

Mokotā o te Kaiwhakarato Rongoa Āraimate / Kaiwhakahaere:

Ingoa o te Kaiwhakarato Rongoa Āraimate / Kaiwhakahaere:

